

نوشته: عبدالحمید مولوی

معرفی ابنیه تاریخی خراسان

مدرسه قدیمه دینیّه نواب

شهر مشهد مقدس رضوی که بواسطه مجاورت با مرقد مطهر حضرت رضا از زمان سلطنت میرزا شاهرخ بن امیر تیمور جلوه گری تازه ای آغاز کرده قرنهایست که ملجاء عموم مسلمین خاصه شیعیان آن حضرت است .

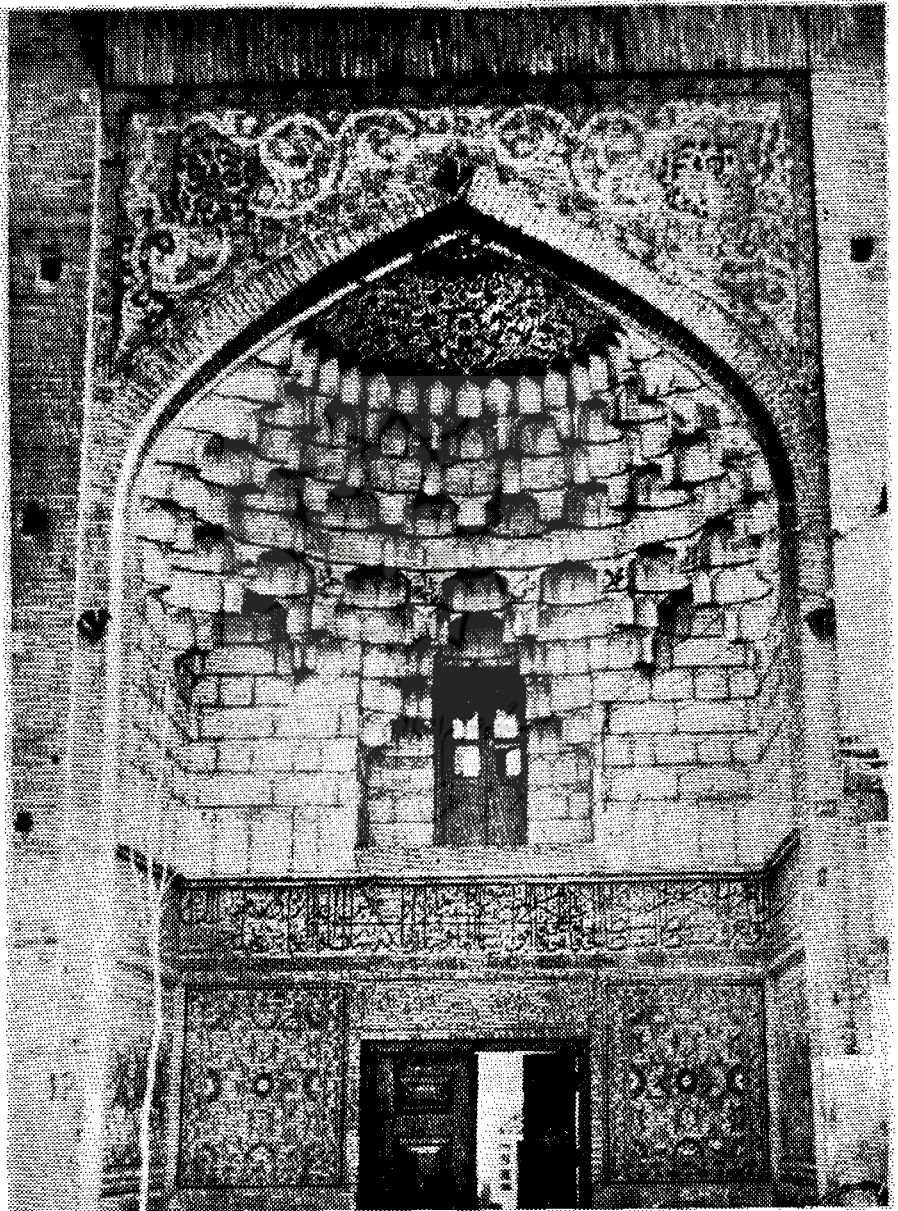
این شهر یکی از مراکز علوم دینی اسلامی بوده و در مدت شش قرن که از عمر توسعه و بسط این شهر میگذرد بتدریج هفده مدرسه علوم دینی بدستباری واقفین معظم در این شهر بنیان نهاده شده که چهار مدرسه آن را حوادث روزگار خراب کرده و سیزده مدرسه دیگر اکنون پابرجاست و اسامی و عهد ساختن مدارس مذکور بطور فهرست ذیلا ذکر میشود .

۱- در زمان سلطنت میرزا شاهرخ چهار مدرسه بنام بالاسر - پریزاد - دو در - و سید میرزا (۱) .

۲- در عهد سلاطین صفوی ده مدرسه بنام نواب - بهزادیه (حاج حسن) - ملا محمدباقر فاضل خان - سعدیه (پائین پا) میرزا جعفر - خیراتخان - ابدال - عباسقلی خان بناگردیده که مدرسه فاضلخان و مدرسه سعدیه در تغییرات ساختمانی اخیر و احداث فلکه دور عمارات آستان قدس از بین رفته است .

۱- مدرسه سید میرزا قسمتی موقع توسعه صحن عتیق در زمان شاه عباس کبیر خراب شده و یقیه آن بنام مدرسه ملا تاج معروف شده و بنای ملاتاج روبه خرابی نهاده و مرحوم مستشارالملک وزیر مالیاتی خراسان در عهد ناصرالدین شاه بتعمیر آن همت گماشته و موقوفاتی جهت مدرسه باقی گذارده . این بنا نیز خراب شده و اکنون زمین مدرسه بحال مخروبه باقی می باشد .

سردر مجلل مدرسه قدیمه نواب در خیابان علیای مشهد

۳- مقارن با عصر نادری فقط يك مدرسه بنام مدرسه^۲ خواجه رضوان بنا گردیده که در محله^۳ عیدگاه وقوع دارد و مدرسه^۴ کوچکی است

۴- در زمان سلاطین قاجار دو مدرسه ساخته شده (۲) بنام مدرسه^۵ سلیمان خان و مدرسه^۶ نو (حاج صالح) بخارائی که مدرسه^۷ سلیمان خان در کوچه^۸ حمام شاه مشهد باقی است ولیکن مدرسه^۹ حاج صالح نیز در مسیر خرابی فلکه^{۱۰} جنوبی قرار گرفته و از بین رفته است. اوقاف این مدارس برخی بچند باب دکان انحصار دارد و بعضی از مدارس دارای مستغلات و مزارع وقفی مفصلی است که قابل توجه و اعتنای باشد.

اوقاف مدارس مشهد از نظر زیادی در آمد درجه^{۱۱} اول مدرسه^{۱۲} فاضل خان و در درجه^{۱۳} دوم اوقاف مدرسه^{۱۴} نواب میباشد و مدرسه^{۱۵} عباسقلی خان بموجب وقفنامه آن موقوفات مزروعی بسیاری داشته که از خارج دروازه شرقی مشهد تا شهر هرات واقع بوده و از رقبات مفصله در وقفنامه^{۱۶} که بیش از هشتاد مورد است فقط سهامی از مزرعه^{۱۷} چاه نو متصل به حصار سابق شهر مشهد و مزرعه^{۱۸} یاقوتی واقع در يك فرسنگی شمالی تربت جام تا بحال باقی مانده و بقیه موقوفات مدرسه^{۱۹} عباسقلیخان از بین رفته است.

این مدرسه در داخل شهر مشهد حمام و بازارچه و کاروانسرا و دکاکین و مستغلات دیگری وصل بنای مدرسه دارد که غالباً مخروبه و فرسوده و متروکه میباشد.

و در این مقاله وجهه نظر از طرح این مقدمه ذکر مدرسه^{۲۰} نواب است که در عهد شاه سلیمان صفوی ساخته شده و ذکر واقف و اوقاف آن را در ضمن سطور آتی بعرض خوانندگان عظام میرسانم در سال ۱۳۷۲ هجری قمری در تهران بتهیه^{۲۱} فهرست کتب کتابخانه^{۲۲} ملی ملک موقوفه آستان قدس مشغول بودم و روزی مرحوم محمدعلی میرزا رکنی فرماندار اسبق مشهد بکتابخانه مذکور آمد و چند جلد کتاب خطی ارائه فرمود ضمن کتب ایشان کتابچه^{۲۳} خطی دیده میشد که حاوی صورت دقیق اوقاف مشهد و موقوفات اولادی و اوقاف متفرقه^{۲۴} آن سامان بود.

این کتابچه (۳) را بدستور مرحوم میرزا عبدالوهاب خان آصف الدوله شیرازی که در اوائل قرن چهاردهم هجری قمری چند سالی والی خراسان و متولی باشی آستان قدس بوده

۲- علی نقی میرزا والی خراسان در عهد فتحلیشاه مدرسه^{۲۵} کوچکی در مجاورت صحن جدید و مسجد گوهر شاد بنا می کند که چون اراضی مدرسه متعلق به آستان قدس بوده بعدا محل مدرسه تبدیل بمراقب دیگر آستان قدس میشود و اکنون هم محل منکوره بنام مدرسه علی نقی میرزا میباشد.

۳- کتابچه موقوفات بشماره ۶۱۷۱ در ۲ اسفند ۱۲۲۲ شمسی جزو مخطوطات کتابخانه^{۲۶} ملی ملک ثبت شده و مضبوط است.

مرحوم میرزا محمد شفیع اعتمادالتولیه وزیر اول آستان قدس (۴) تهیه و جمع آوری کرده و بخط خودنوشته ولیکن تاریخ تحریر ندارد و از توضیحی که مرحوم اعتمادالتولیه راجع به مدرسه میرزا جعفر داده چنین استفاده میشود که تنظیم و نوشتن کتابچه مذکور در سال ۱۳۰۲ یا ۱۳۰۳ قمری هجری بوده است .

در صدر صفحه اول این کتابچه عبارت ذیل را مرحوم آصف الدوله شیرازی نوشته و مهر کرده است :

(کتابچه موقوفات آستانه و مسجد گوهرشاد و تمام مدارس مشهد مقدس و پاره‌ئی مقابر محترم و تمام مدارس است که از روی ثبت معتبر آستانه قدس باهتمام اعتمادالتولیه که امروز بصیرتر و امین تر ازو کسی از خدام آستانه قدس نیست بر حسب اشاره و تشویق این بنده صورت اتمام پذیرفت (مهر آصف الدوله) .

کتابچه مذکور با سیاق نوشته شده و خوانندگان عظام توجه دارند که کلیه حسابهای دولتی و مالیاتی و مفاصا حسابها تا قبل از مشروطیت تماما با سیاق نوشته میشده و اکنون نمونه‌هایی از حسابهای گذشته آستانه و مسجد گوهرشاد نزد کارکنان این دو موسسه روحانی موجود و مورد استفاده است که با سیاق نوشته شده و چون در حال حاضر تعلیم و تعلم سیاق متروک شده نسل جوان از طرز نگهداری حساب سیاق بی اطلاع است و چون کتابچه اعتمادالتولیه حاوی اطلاعات زیادی راجع باوقاف مشهد است بتوفیق خداوند مطالبی در این مورد در شماره های بعدی این نامه شریف بنظر خوانندگان محترم خواهد رسانید .

در ابتداء صفحه دوم از کتابچه مطالبی راجع بمدرسه نواب نوشته شده که بدوا عین عبارت مندرجه در کتابچه را عنوان کرده سپس در هر مورد توضیحاتی مقتضی را بعرض خوانندگان میرساند و عین عبارت کتابچه چنین است .

(مدرسه نواب واقعه در خیابان علیا که بانوی آن میرزا صالح نامی است و واقف املاک یکنفر از نوابهای هند بوده است) و بین دو سطر بعدا این عبارت افزوده شده (چون وقفنامه در دست نیست بعضی گویند میرزا صالح رضوی که بانوی مدرسه است ملقب به نواب بوده واقف املاک خود اوست العلم عندالله) .

۴- میرزا محمد شفیع قزوینی اعتمادالتولیه بکلمات صوری و معنوی آراسته و خطی نیکو داشته و حساب سیاق را خوب میدانسته و در جوانی در سلك کارکنان آستان قدس پذیرفته شده و در اثر بروز لیاقت و کردانی تدریجا بوزارت اول آستان قدس نائل شده و مورد اعتماد عموم بوده و در سال ۱۳۲۱ قمری بعرض و با در مشهد برحمت ایزدی پیوسته است .

پس در چند سطر بعد مینویسد :
موقوفه مدرسه نواب که مداخل سنه ماضیه
لمداد میشود و استعداد املاک بیش از اینست .
دکاکین متصل بمدرسه دوازده باب
پنجاه تومان

مزرعه^۶ پائین ده میانولایت بیست و نه سهم
شحت و دو سهم (۲۹ ایاق و یک ثلث ازمدار
۶ ایاق) سی خروار غله

مزرعه^۷ شانقله میانولایت نصف از کل
زده خروار غله

مزرعه^۸ راهیان میانولایت یک سدس
سی خروار غله .

مزرعه^۹ تخم مرز میانولایت تماما
شتاد خروار غله

مزرعه^{۱۰} بحرآباد میانولایت یکسهم از هجده
پنج خروار غله

مزرعه^{۱۱} اسمعیل آباد میانولایت یک سدس
هفت خروار و پنجاه من غله

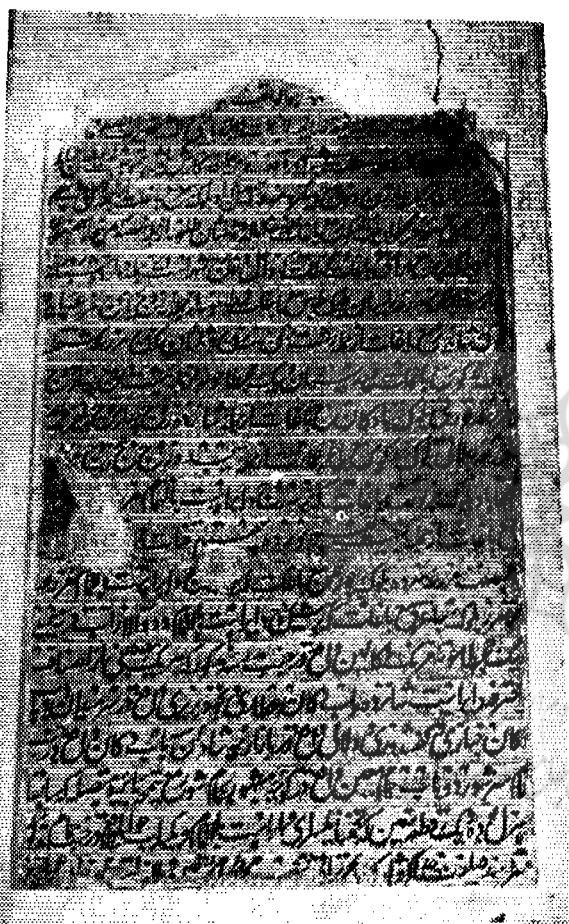
مزرعه^{۱۲} دستجرد تبادکان پنجسهم از یازده
هشت تومان نقد و هشت خروار غله

مزرعه^{۱۳} قورقی تبادکان پنج سهم از هیجده
سی تومان نقد و سی خروار غله

مزرعه^{۱۴} باغ فرهادجرد تبادکان و فتح آباد
نوزده سهم از بیست سهم شحت خروار غله

مزرعه^{۱۵} سهل الدین میانولایت وقفی مرحوم محمد خان نایب قاجار یکصد و هفتاد تومان
در حاشیه همین صفحه مجددا نوشته شده «این مدرسه خرابی کلی دارد و تعمیر بقاعده
زم است بشود .

تفصیل موقوفات موافق سنگی که محکوک و منقور است و در مسجد مدرسه نصب است از
تقرار است اختلافی فاحش با املاک متصرفی دارد .

لوحه سنگی که رقیبات موقوفات مدرسه
نواب بر آن نقر شده و بر دیوار مدرسه نصب است.

فیض آباد بلوک منیژان از جمله چار زوج، دو زوج و یکفرد (۵) .

اسمعیل آباد بلوک شهر مع باغات از جمله چهل و هشت سهم شش سهم و نیم .

مزرعه بحرآباد بلوک مذکور مع باغات نصفه از نهصد سهم پنجاه سهم .

مزرعه دستجرد بلوک مذکور مع باغات از دوازده شبانه روز چهار شبانه روز .

مزرعه راهیان بلوک طوس مع باغات و طاحونه از جمله نه زوج یک زوج

مزرعه شانقله بلوک مذکور مع باغات و طاحونه از هشت زوج چهار زوج

مزرعه بایده بلوک مذکور مع باغات از هشت زوج سه زوج و ثلث زوج

مزرعه قورقی تبادکان از جمله پانزده زوج چهار زوج و یکفرد و نیم

مزرعه چلاقی بلوک مذکور از جمله هجده زوج پنج زوج

مزرعه فتح آباد بلوک مذکور تماما مزرعه فرهاد جرد از بیست سهم نوزده سهم

مزرعه محمود آباد نصف مزرعه سرده جور مکن تماما

تخما مرز تماما طاحونه مزنگ یک حجر .

دکاکین جنب مدرسه شانزده باب دکاکین بازارچه شادکن سه باب

دکان عطاری و نخودبریزی سر میدان دو باب دکان جنب حمام سرشور دو باب

حمام مشهور بحمام سرشور یک باب تیمچه متصل بحمام یکباب

حوالی (۶) و اراضی متصل بحمام یکباب .

در صفحه سوم کتابچه باقی عناوین و توضیحات مربوط بمدرسه نواب ذکر شده باین

عبارت متولی بالنسبه بموقوفه نواب موروثا جناب حاج میرزا آقا .

متولی بالنسبه بمزرعه سهل الدین جناب حاجی شیخ ابو محمد و حاجی میرزا ابوالحسن

۵- زوج در اصطلاح کشاورزان خراسان عبارتست از میزان استعداد مزرعه و گاهی بجای سهم هم اطلاق

میکرد در مورد مزرعه فیض آباد مدار را چهار دانسته و دو زوج و فرد یعنی پنج هشم را رقبه موقوفه معرفی

کرده از طرفی در عرف فلاحین مشهد هرزوج در هر سال سه خروار گندم و جو در شصت روز از قرار

روزی پنجم باید بدر بکارد و یکزوج آب عبارتست از مقدار آبی که در یک شبانه روز هزار ذرع مربع زمینی

را که دو مرتبه شیار شده باشد مشروب ساخته و مهیای برای کشت بدر بنماید و واضح است هر قدر

آب افزایش یابد در صورت وجود زمین مزروعی بر تعداد ازواج آن مزرعه افزوده میشود و یک فرد

نصف زوج است .

۶- در مشهد بمنزل و محل سکنی حوالی میگویند اگر کسی بگوید می‌روم به حوالی زید یعنی به

منزل او می‌روم .

عم متولی مزبور مصارف موقوفه را در موقع تهیه کتابچه مذکور مرحوم اعتمادالتولیه بشرح زیر قلمداد کرده است .

مصارف معمولی حال: حق التولیه يك عشر مالیت معمولی مدرسه نواب هشتاد تومان و چهل و پنج خروار غله . حق التدریس جناب حاجی شیخ ابو محمد پانزده خروار گندم مواجب خادم و روغن چراغ بیست و چهار تومان روضه خوانی در ایام عاشورا بیست و پنج تومان وظیفه طلاب از بابت موقوفه نواب و کرایه یکصد و بیست و پنج خروار . مالیات مزرعه سهل الدین چهل تومان در وجه طلاب از بابت سهل الدین باید داده شود دو بیست و سه تومان

برای مزید اطلاع خوانندگان عظام توضیح میدهد که :

مدرسه صالحیه نواب در ضلع شمالی خیابان علیای مشهد (خیابان نادری کنونی) دو طبقه با آجر ساخته شده و چهار طرف مدرسه دارای ساختمان میباشد و کاکین موقوفه مدرس در حاشیه خیابان واقع شده و روی دکاکین هم حجرات طالبان علم وقوع دارد . در مدرسه رو بشمال مفتوح است و دارای پیش خوان کوچک و سردری متناسب با بنا است و حجره روی راهرو مدرسه محل کتابخانه مدرسه است که این کتابخانه دارای بعضی نسخ قدیمه نفیسه میباشد و کتابهای مدرسه فاضلخان هم که خراب شده ضمیمه کتب مدرسه نواب در حجره سر در مدرسه نگهداری میشود و بمورد است که راجع بکتاب این مدرسه مقاله خاصی تهیه و انتشار یابد. و در پیش فضای سردر کتیبه با خط ثلث جلی و اشعاری با خط نستعلیق خفی در روی سنگ نوشته شده که قریباً عین عبارت آن درج میگردد .

در چهار ضلع مدرسه جمعا هشتاد و چهار حجره برای طلاب ساخته شده و دایر است در برخی اطاقها یک نفر و در بعضی دو نفر و کلا یکصد و بیست و پنج نفر طالب علم در این مدرسه ماوی و بتحصیل علوم دینی اشتغال دارند . حقوق ماهیانه آنها با توجه بدرآمد فعلی اوقاف مدرسه بجز موقوفه سهل الدین ماهیانه چهارصد ریال است .

در مقابل در ورودی مدرسه مسجد و مدرس مدرسه دیده میشود و سنگ مذکور در کتابچه مرحوم اعتمادالتولیه در روی دیوار ضلع غربی مسجد نصب است .

واقف مدرسه مرحوم مغفور ابو صالح الرضوی از اجله اشراف و اعیان و سادات عظام مشهد رضوی است که ملقب بنواب وساکن مشهد و نقیب سادات مشهد بوده و باینجهه مدرسه را

* محل کتابخانه بدستور آیه الله کفائی متولی مدرسه بقسمت فوقانی مسجد مدرسه انتقال یافته است و مورد استفاده آقایان طلاب و عموم است .

صالحیه نواب با تخفیف صالحیه ، مدرسه نواب می نامند .

بنای مدرسه در سال ۱۰۸۶ قمری خاتمه پذیرفته و اکنون دویست و نود ونه سال قمری از عمر این مدرسه دینی میگذرد واقف مذکور مدتها از طرف سلاطین صفوی متولی روضه منوره رضویه بوده و عنوان نقابت سادات تا چندسال قبل در احفاد آن مرحوم (رکن التولیه سرکشیک اول معروف بنقیب) باقی بود .

پدر واقف محمد محسن رضوی بن میرزا الف رضوی است و میرزا الف از سادات بزرگ خطه خراسان بوده و داماد شاه عباس کبیر صفوی است و بنای مقبره خواجه ربیع بن خثیم که از زهاد ثمانیه است بمباشرت میرزا الف رضوی در سال ۱۰۳۱ پایان یافته است (۷) بقعه خواجه ربیع بشکل مثنی در وسط باغ بزرگی در مزرعه حسین آباد واقع در پنج کیلومتری شمالی مشهد وقوع دارد .

این بنا دارای گنبدی متناسب و موزون و ظریف و کتیبه گنبد و کتیبه داخل بقعه خواجه را علیرضا عباسی تبریزی خوشنویس خط ثلث عهد شاه عباس نوشته است و بنای بقعه از نظر کاشی کاری و نفاست و ظرافت و لطایف نقوش و خطوط مندرجه در داخل و خارج بقعه از شاهکار های معماری عهد صفوی است .

جده واقف بانو فخر النساء بیگم دختر شاه عباس کبیر و مادر مرحوم میرزا محمد محسن رضوی است و واقف در زمان سلطنت شاه عباس ثانی باصفهان سفر کرده و مدتها منصب صدر الممالکی ایران (معاذلریاست کل اوقاف ایران) باو مفوض بوده است و این معنی یعنی صدر الممالکی ایران در عبارت کتیبه و اشعار مندرجه در سردر مدرسه که ذیلا نقل میشود مصرح است. عبارت کتیبه سر در مدرسه که با خط ثلث درشت بطور برجسته بر روی سنگ نوشته شده چنین است :

قد اتفق بناء هذه المدرسة الرفیعة الصالحیه فی ایام خلافة السلطان الاعظم والخاقان الاکرم مولی ملوک العرب والعجم السلطان بن السلطان بن الخاقان بن الخاقان بن الخاقان ابوالمظفر شاه سلیمان الصفوی الحسینی الموسوی خلدالله ملکه و سلطانه و افاض علی العالمین بره و عدله و احسانه من مال خالص نواب مستطاب عمدة السادات النجباء الکرام و زبدة النقباء العظام صدر الاسلام والمسلمین میرزا صالح النقیب الرضوی کتبه محمد صالح سنه ست و ثمانین بعدالالف .

و نیز در زیر تمام کتیبه خط ثلث مذکور در فوق اشعار ذیل با خط نستعلیق خفی بر روی

سنگ خوانده میشود .

بعهد شاه سلیمان شهنشه ایران
 شه سریر خلافت که اندر ایامش
 سپهر عز و شرف میرزا ابو صالح
 مدار عالم صدر ممالک ایران
 بنای مدرسه^۱ خالصا لوجه الله
 ز روی طوع و رضا و مقام شاه رضا
 بدستگیری معمار کلک صنع کشید
 بصدر مدرسهها داد جا ز روی شرف
 بسعی مصدر خیرات میرزا صدرا
 کلیب باب رضا صالحاء بن صوفی
 ز بهر سال بناز خرد نشان می چست
 بگفت هانفی از بهر سال تاریخش

که زنگ کفر زمرآت کائنات زدود
 اساس جهل شکست و بنای علم فزود
 محیط مکرمت و علم و فضل و بخشش وجود
 همای اوج سعادت عزیز مصر وجود
 ز بهر طالب علم و عمل تمام نمود
 که تا رضاشود از وی رضا خداشنود
 عجیب نقش بدیعی بکارگاه وجود
 که همجو صدر بصدر مدارش جا بود
 تمام گشت بوقت و بساعت مسعود
 غلام زمره^۲ ارباب علم و کشف و شهود
 که ناگهان دری از غیب بردلش بگشود
 (ازین رفیع بنا شان آسمان افزود)

۱۰۸۶

مرحوم ابو صالح الرضوی از دانشمندان عهد صفوی بوده و طبع شعر داشته و گاهگاهی شعر میسروده و اشعاری از ایشان باقی مانده است که برای نمونه رباعی ذیل نوشته میشود :

ز آن روز که چشم حق پرستم دادند جامی ز می خم الستم دادند
 در عشق دل شکسته ام را ز گداز آئینه نمودند و بدستم دادند

بانی و واقف اوقاف مدرسه^۳ صالحیه نواب دو کتاب بنام جواهر الخیال و لطایف الخیال دارد و این دو کتاب هر یک مجموعه ایست از اشعار و رباعیات شعرای معاصر مولف که اتفاقا غالب آن شعرا نامشان در هیچ یک از تذاکر شعرا نیامده و از اینجهت بسیار مورد توجه و مطلوب است نسخه جواهر الخیال در کتابخانه آستان قدس رضوی و نسخه^۴ لطایف الخیال جزو مخطوطات کتابخانه^۵ مجلس شورای ملی مضبوط است (۸)

جد و پدر واقف مدرسه ساکن مشهد بوده و اولاد و احفاد ابوصالح الرضوی نیز در ارض اقدس اقامت داشته و دارند و همواره مناصب عمده در امور آستان قدس بآنها مفوض و محول بوده است باین توضیح که از زمان سلاطین صفویه و شاید قبل از دوران آنها مردمی که برای مراقبت در نظافت و طهارت و نگهداری و صیانت اموال داخله^۶ حرم مطهر و بیوتات اطراف حرم و

۸- رجوع شود به صفحات ۹۰ تا ۹۶ شماره ۱۹ نامه آستان قدس مقاله آقای احمد گلچین معانی .

صحنین قدیم و جدید آستانه رضویه گماشته می‌شدند سه گروه بوده‌اند .

اول خادم برای داخله حرم دوم فراش جهت بیوتات متصله بحرم محترم سوم دربان بمنظور حفظ ابواب طلا و نقره و درهای دیگر عمارت آستان قدس رضوی و رسیدگی بامور صحنین و انتظامات آنجا و این سه گروه در هر پنج شبانه روز یکنوبت بخدمت مرجوعه مفتخر و مشرف می‌شده‌اند و هر نوبت را باصطلاح زمان صفویه کشیک مینامیده‌اند پس خدام و فراشان و دربانان آستانه در پنج کشیک و هر پنج روز یکنوبت از اول آفتاب روز خدمت تا اول آفتاب روز بعد یکسره بخدمت اشتغال داشته‌اند و در رأس هر کشیک یک نفر بنام سرکشیک گمارده میشده و سرکشیک هر نوبت تمام امور یکشنبه روزی داخله حرم و بیوتات و صحنین وارد و

جلسه درسی از آقایان طلاب علوم دینی در مدرسه نواب

صادر را از نظر انتظامات و مراقبت در غبارروبی و نظیف تمام عمارات آستانه و صیانت کلیه فرشها و چراغها و سایر امور مشابه آنرا زیر نظر داشته و اگر خلاف ترتیبی مشاهده میشده مسئولیت تام متوجه شخص سرکشیک بوده و در هر نوبت خادم باشی و فراشباشی و دربان باشی آن نوبت و کلیه افراد هر يك از سه گروه تابع و مامور اجرای اوامر سرکشیک همان نوبت بوده‌اند و از وظایف خاص سرکشیک در هر نوبت علاوه بر جهات معروضه غبارروبی از فوق ضریح مطهر و روشن کردن شمع شرفه‌های چهار گوشه ضریح مطهر و تعویض و پوش ضریح بوده‌است.

ناتمام

۹- سرکشیک سوم آستان قدس از بین اولاد مرحوم میرزا مهدی شهید ثالث معلوم شده و سرکشیک پنجم با اولاد مرحوم شیخ عبدالصمد برادر مولانا شیخ بهائی بلیه الرحمه از قرون سابقه محول بوده‌است و آنها هم فعلا سمتی در آستان قدس ندارند .